

Asia: VN/238/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Elatustukilaki

Ovatko elatustukilain 11–12 §:t perusteluineen selkeät?

Lasten oikeudet ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto lakiesityksestä. Yhdistyksen kattava lausunto on tämän lausuntopyynnön kohdassa "Muut kommenttinne koskien esitystä"

Onko elatustukilain 13 a §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko elatustukilain 34 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko elatustukilain 36 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Laki lapsen elatuksesta

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 8 d §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 13 a §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 13 b §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 17 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Lapsen elatuksesta annetun lain mukaan elatusavun suuruus määritellään lapsen yksilöllisen elatuksen tarpeen perusteella, mutta vanhemmat vastaavat lapsensa elatuksesta kykynsä mukaan. Hallituksen esitykseen liittyvän palautteen ohella palautetta toivotaan myös kysymykseen siitä, tulisiko säätää vanhempien vahvemmassa velvoitteesta arvioida lapsen elatuksen tarvetta ja omaa elatuskykyään säännöllisesti, sekä tähän liittyen, vanhemman velvollisuudesta ryhtyä toimiin elatusavun määrän tarkistamiseksi, jos tarve tarkistamiseen ilmenee. Jos kyllä, niin miten asiasta tulisi säätää?

-

Tulotietojärjestelmästä annettu laki

Onko tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

-

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne esityksen vaikutusarvioinneista.

-

Onko teillä täydennettävää esityksen nykytilan kuvaukseen tai muuhun tekstiin?

-

Muut kommenttinne koskien esitystä.

Lasten oikeudet ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle laiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta.

Pidämme uudistusta tärkeänä ja ajankohtaisena askeleena lapsen oikeuksien vahvistamisessa sekä taloudellisen että kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin näkökulmasta. On olennaista, että lapsen yhdenvertainen oikeus molempiin vanhempiin toteutuu myös vanhempien eron jälkeen. Esitettyjen muutosten tavoitteet tukevat tätä päämäärää. Ne pyrkivät vahvistamaan lapsen oikeutta molempiin vanhempiin, oikeutta riittävään elatukseen molemmilta vanhemmilta sekä edistämään vanhempien välistä yhteistä vastuuta lapsen hyvinvoinnista myös eron jälkeen.

Yleishuomiot

Lainsäädännön tulee tunnistaa se tosiasia, että Suomessa noin 30% lapsista elää kahdessa kodissa. Vuoroasuminen on yhä yleisempää ja mahdollistaa molempien vanhempien tasavertaisen osallistumisen lapsen elämään ja elatukseen. Nykyinen lainsäädäntö ei enää vastaa perheiden todellisuutta.

Ruotsissa vuoroasuminen on virallisesti tunnustettu asumismuoto eikä siellä käytetä käsitteitä lähi- ja etävanhempi. Lapsilisät voidaan jakaa molemmille vanhemmille ja elatusmaksut määräytyvät todellisen asumisjärjestelyn mukaan. Tämä tukee vanhempien välistä tasa-arvoista vanhemmuutta ja lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa.

Suomessa sen sijaan virallinen osoite toisella vanhemmalla määrittää edelleen yksipuolisesti elatusratkaisut ja etuuksien jakautumisen, vaikka lapsi asuisi käytännössä vuoroviikoin molemmissa kodeissa. Tämä johtaa siihen, että toinen vanhempi voi jäädä ilman etuuksia ja tukea, vaikka osallistuu lapsen arkeen ja elatukseen yhtä lailla.

Uuden lapsenhuoltolain myötä vuoroasuminen voidaan merkitä väestötietojärjestelmään, mutta tästä huolimatta lapsella voi olla vain yksi virallinen osoite, johon yhteiskunnan etuudet ja palvelut ohjautuvat. Tämän seurauksena esimerkiksi lapsilisä, yksinhuoltajakorotus, asumistuki ja koulukuljetusetuudet ohjautuvat vain virallisen osoitteen vanhemmalle vaikka toinen vanhempi jakaisi hoiva- ja elatusvastuun tasavertaisesti. Tämä käytäntö ei vastaa vuoroasuvien lasten ja vanhempien todellisuutta eikä tue tasa-arvoista vanhemmuutta eikä lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Tilastollisesti Ruotsissa isät käyttävät vanhempainvapaita enemmän ja osallistuvat lapsen arkeen tasavertaisesti myös eron jälkeen. Tämä liittyy paitsi lainsäädäntöön ja etuuksiin myös varhaiseen isyyden tukemiseen sekä julkisella että kolmannella sektorilla. Suomessa tukitoimet painottuvat eron jälkeiseen aikaan ja ovat usein alueellisesti hajanaisia.

Ehdotamme lainsäädäntöön seuraavia muutoksia:

- Etä- ja lähivanhempi-käsitteistä luopumista lainsäädännössä ja viranomaiskielessä.
- Vuoroasuminen kirjataan lakiin ensisijaiseksi ratkaisuksi, kun se on lapsen edun mukaista.
- Elatusvastuu jaetaan tasapuolisesti molempien vanhempien kesken.
- Elatusmaksuihin säädetään kohtuullinen maksukatto, joka estää väärinkäytökset ja turvaa molempien vanhempien toimeentulon.
- Harkitaan lapsen ikätason mukaan porrastetun elatustuen käyttöönottoa Ruotsin mallin mukaisesti.
- Lapsilisä jaetaan vanhempien kesken vuoroasumisen tilanteissa.
- Vuoroasuvalla lapsella voi olla osoite molempien vanhempien luona ja molemmilla vanhemmilla tulee olla oikeus saada etuuksia (esim. lapselle koulukyyti) ja tarpeen mukaan Kelan asumistukea.
- Molempien vanhempien velvollisuus arvioida lapsen elatustarve säännöllisesti kirjataan lakiin.

- Tulorekisteriä ja Kelan tietoja käytetään automaattisesti molempien vanhempien elatuskyvyn arviointiin ilman erillisiä suostumuksia.

2. Kommentit yksittäisiin lakipykäliin

ELATUSTUKILAKI:

11–12 §: Pykälät eivät huomioi vuoroasumista. Elatusavun määrittelyssä tulee ottaa huomioon, että molemmat vanhemmat ovat velvollisia vastaamaan lapsen elatuksesta.

13 a §: Pykälä perustuu vanhentuneeseen oletukseen yhdestä elatusvelvollisesta eikä huomioi nykyaikaisia perhemuotoja kuten vuoroasumista, jossa molemmat vanhemmat jakavat hoitovastuun ja kustannukset. Perustelut ovat epäselvät ja voivat heikentää elatusvelvollisen oikeusturvaa. Elatusavun määrän tarkistamista tulee voida hakea sekä korottamiseksi että alentamiseksi silloin kun elatuskyvyssä tai elatusvastuun jaossa tapahtuu merkittävä muutos.

34 §: Tietojen saannin tulee kattaa molempien vanhempien tilanne vuoroasumistilanteissa.

36 §: Tietojen luovuttamista koskeva menettely tulee selkeyttää ristiriitatilanteiden varalta. On tärkeää, että elatusvelvollisen taloudelliseen tilanteeseen liittyvät havainnot käsitellään läpinäkyvästi ja huolellisesti, jotta lapsen etu ja hyvinvointi ei vaarannu. Elatusasioissa esiintyy usein erimielisyyksiä ja oikeusprosesseja, jolloin yksipuoliset tulkinnat voivat vääristää kokonais kuvaa ja johtaa väärin päätöksiin. Erityisesti vuoroasumisessa on varmistettava, että molempien vanhempien taloudellinen ja käytännön panos otetaan huomioon oikeudenmukaisesti. Kansaneläkelaitoksella tulisi olla selkeä ohjeistus ja menettelytavat tilanteisiin, joissa havainto taloudellisista olosuhteista johtaa tietojen luovuttamiseen hyvinvointialueelle. Vanhemmalle tulee tarvittaessa varata mahdollisuus lausua näkemyksensä ennen kuin havaintoon perustuvia toimenpiteitä käynnistetään.

LAKI LAPSEN ELATUKSESTA:

5 §: Lapsen edustajuuden selkeyttäminen elatusasioissa

Nykyisessä laissa lapsi ei ole elatusapuasian varsinainen kantaja vaan häntä edustaa huoltaja tai muu laillinen edustaja. Tämä periaate tulisi kirjata lakiin nykyistä täsmällisemmin ja selkeämmin. Samalla edustajuuden toteutustapaa tulee arvioida uudelleen lapsen edun ja vanhempien tasavertaisuuden näkökulmasta.

Lapsella on aina oltava edustaja, mutta on tärkeää varmistaa, että tämä ei johda epätarkoituksenmukaiseen tai epätasa-arvoiseen tilanteeseen vanhempien välillä. On tunnistettava, että nykykäytännössä lapsen nimissä toimiva edustaja on lähes poikkeuksetta lähivanhempi, mikä voi aiheuttaa epätasapainoa ja johtaa jopa vahingollisiin seurauksiin.

Käytännössä tämä mahdollistaa sen, että lähivanhempi voi toistuvasti viedä elatusasiat oikeuteen ilman omaa kuluriskiä, koska kanteen nostaa muodollisesti "lapsi", jonka edustajana lähivanhempi toimii. Tämä asettaa toisen vanhemman epäoikeudenmukaiseen asemaan, sillä hän joutuu vastaamaan oikeudenkäyntikuluista, vaikka ei olisi aloitteellinen riidan synnyssä. Tämä ei edistä lapsen etua eikä kannusta sopimiseen, vaan voi pitkittää ristiriitoja ja aiheuttaa toiselle vanhemmalle merkittäviäkin taloudellisia vaikeuksia.

On syytä arvioida, onko lapsen etu parhaiten turvattu, jos vain toinen vanhempi (yleensä lähivanhempi) toimii automaattisesti lapsen edustajana. Sen sijaan tulisi tarkastella, voidaanko elatusasioiden edustajuus järjestää tavalla, joka turvaa lapsen edun mutta on samalla tasapuolinen molemmille vanhemmille ja tukee oikeudenmukaista vanhemmuutta. On kirjattava selkeästi, että lapsen puolesta toimii huoltaja tai muu laillinen edustaja ja että lapsen edustajuutta koskeva sääntely tarkistetaan lapsen edun ja vanhempien tasavertaisuuden näkökulmasta.

Elatusasioissa tulisi säätää, että kummallakin vanhemmalla on yhtäläinen vastuu ja oikeus arvioida lapsen elatuksen tarvetta ja omaa elatuskykyään. Mikäli asia riitautetaan, molemmilla vanhemmilla tulisi olla myös yhtäläinen kuluvastuu. Nykykäytäntö, jossa toinen vanhempi toimii automaattisesti lapsen edustajana ilman vastuuta kuluista, ei tue lapsen etua eikä kannusta sovinnollisuuteen. Tämän vuoksi lapsen edustamisvastuun sijoittamista toiselle vanhemmalle tulisi harkita uudelleen ja kirjata laissa tarkemmin edustajuuden ja vastuunkannon periaatteet.

Esitämme, että laissa säädettäisiin selkeästi, että

- lapsen puolesta toimii huoltaja tai muu laillinen edustaja
- lapsen edustajuutta koskeva sääntely tarkistetaan lapsen edun ja vanhempien tasavertaisuuden näkökulmasta
- kummallakin vanhemmalla on yhtäläinen kuluvastuu riitautetuissa elatusasioissa

Tavoitteena tulee olla lapsen edun ensisijaisuus sekä vanhempien tasavertainen asema ja vastuu. Tämä edistäisi sovinnollisuutta, vähentäisi tarpeettomia oikeudenkäyntejä ja tukisi molempien vanhempien vastuunkantoa lapsen elatuksesta.

11 §: Elatusavun muuttaminen takautuvasti

Vaikka elatusavun muuttamista koskeva lainsäädäntö rajoittaa takautuvuuden enintään yhteen vuoteen ennen kanteen vireillepanoa, käytännössä elatusapua voidaan periä takautuvasti useiden vuosien ajalta. Tämä voi aiheuttaa kohtuutonta taloudellista raskautta elatusvelvolliselle, joka voi joutua maksamaan suuria summia takautuvasti ilman tietoa vaatimuksista tai mahdollisuutta varautua niihin. Elatusavun muuttaminen vuosia taaksepäin heikentää oikeusvarmuutta ja voi pahimmillaan johtaa vakavaan velkaantumiseen tai ulosottoon.

Tämä käytäntö ei vastaa alkuperäisen säännöksen tarkoitusta, jonka mukaan takautuvien muutosten aikajänne tulisi olla kohtuullinen ja rajoittua enintään yhteen vuoteen. Siksi lakiin tulisi kirjata selkeä rajoitus, joka estää takautuvien vaatimusten ulottumisen usean vuoden taakse. Tämä vahvistaisi oikeusvarmuutta ja ehkäisisi kohtuuttoman taloudellisen rasituksen syntymistä.

Esitämme, että lakiin lisätään selkeä täsmennys, jonka mukaan elatusapua ei voida muuttaa takautuvasti pidemmältä ajalta kuin yksi vuosi ennen kanteen vireillepanoa riippumatta siitä, kuka vaatimuksen esittää. Tämä lisäys olisi linjassa säännöksen alkuperäisen hengen kanssa ja estäisi viranomaistoimien kautta tapahtuvat kohtuuttomat takautuvat vaatimukset. Tämä olisi oikeudenmukaista, vähentäisi velkaantumista ja vahvistaisi oikeusturvaa.

13 §: Kantajana ei ole lapsi vaan huoltaja tai muu edustaja. Terminologia tulisi yhtenäistää 5 §:n kanssa, jotta lapsen asemaa ei käsitellä epäselvästi eri kohdissa lakia.

16 §: Täytäntöönpanon keskeyttäminen oikeusriidan ajaksi

Tuomioistuimella (myös kärjäoikeudella) tulisi olla mahdollisuus keskeyttää elatusavun maksaminen kokonaan tai osittain oikeusriidan ajaksi. Elatusapua ei tulisi velvoittaa maksettavaksi ennen kuin asiasta on annettu lopullinen tuomioistuimen päätös. Tämä turvaisi molempien vanhempien oikeusturvan ja ehkäisisi tilanteet, joissa toinen osapuoli ja samalla myös lapsi joutuvat kohtuuttomaan asemaan ennen kuin riita on ratkaistu. Oikeusprosessin ajaksi voitaisiin tarvittaessa harkita tilapäistä tukea jonka maksaisi esimerkiksi Kela. Tuki voitaisiin periä takaisin sen perusteella, mitä tuomioistuin lopulta päättää elatusavun määrästä ja maksajasta.

Tämä on tärkeä oikeusturvan ja kohtuuden kannalta. Oikeusprosessi voi kestää useita vuosia ja johtaa tilanteisiin, joissa elatusvelvollinen joutuu maksamaan suuria summia joita hän ei oikeusistuimen lopullisen päätöksen mukaan olisi ollut edes velvollinen maksamaan. Nykykäytännössä elatusapua on kuitenkin maksettava koko oikeusriidan ajan vaikka riidan kohteena olisi juuri elatusavun määrä ja sen perusteet. Elatusapupäätös pannaan täytäntöön heti vaikka siihen olisi haettu muutosta eli maksaminen jatkuu koko oikeusprosessin ajan. Maksujen perintä voi edetä jopa ulosottoon vaikka elatusvelvollisen maksukyky olisi heikko tai olematon. Tällainen

täytäntöönpano tarkoittaa käytännössä sitä, että elatusvelvollinen joutuu maksamaan elatusapua ennen kuin tuomioistuin on arvioinut onko päätös lain ja oikeudenmukaisuuden mukainen.

Täytäntöönpanon jatkuminen tällaisessa tilanteessa vastaa tilannetta, jossa asiakasta laskutetaan palvelusta ennen kuin hänen reklamaationsa on käsitelty eli ennen kuin riita on ratkaistu. Täytäntöönpano tulisi voida keskeyttää oikeusriidan ajaksi ja mahdollinen korjaus voitaisiin tehdä takautuvasti siitä hetkestä lähtien kun asia on saatettu oikeusistuimessa päätökseen.

Uusi pykäläehdotus lakiin 16 d §:

“Asianosaiset vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan, jollei ole erityistä syytä velvoittaa toista osapuolta korvaamaan niitä. Alaikäisen lapsen huoltaja tai edustaja vastaa kuluista lapsen puolesta.”

Elatusapuun liittyvät riitatilanteet voivat johtaa oikeudenkäynteihin joissa toinen vanhempi voi joutua kohtuuttomaan taloudelliseen vastuuseen oikeusprosessista vaikka toimisi lapsen edun mukaisesti. Tämä säännös lisäisi oikeudenmukaisuutta ja turvaisi oikeusturvaa ilman pelkoa taloudellisista seurauksista.

TULOTIETOJÄRJESTELMÄSTÄ ANNETTU LAKI:

13 §: Lakia tulee täydentää siten, että tulotiedot tulee voida tarkistaa viranomaisaloitteisesti molemmilta vanhemmilta ilman erillistä suostumusta. Tämä mahdollistaa oikeudenmukaisen elatuskyvyn arvioinnin ja ehkäisee riitoja.

Yleinen huomio lain kehittämiseksi

Lapsen elatuksesta annetun lain mukaan elatusavun suuruus määräytyy lapsen yksilöllisen elatustarpeen mukaan ja vanhemmat vastaavat elatuksesta kykynsä mukaan. Pidämme tärkeänä, että lakiin lisättäisiin molempia vanhempia koskeva velvoite arvioida lapsen elatuksen tarvetta ja omaa maksukykyään säännöllisesti sekä tarvittaessa ryhtyä toimiin elatusavun määrän tarkistamiseksi. Tämä voisi vähentää turhia riitoja ja tukea lapsen etua ja hyvinvointia.

Mikäli tällainen velvoite säädettäisiin, olisi suositeltavaa noudattaa linjaa, jossa “lapset pois oikeussalista” eli suojellaan alaikäisiä lapsia turhilta oikeusprosesseilta ja varmistetaan, että aikuisten vastuulla on toimia lapsen hyväksi.

Vaikutusarviointi

Pidämme hyvänä, että esityksessä arvioidaan vaikutuksia lapsiperheköyhyyteen ja toimeentulotukeen. Arviointia tulee kuitenkin täydentää huomioimalla vuoroasumisen yleisyys, etuuksien epätasainen jakautuminen sekä elatusriitojen vaikutus lapsen hyvinvointiin.

Esitämme, että sosiaalietuksien jakautumista arvioidaan myös kustannusvaikuttavuuden näkökulmasta. Kun molemmat vanhemmat osallistuvat lapsen elatukseen tasapuolisesti ja tuet jakautuvat oikeudenmukaisesti, voidaan vähentää pitkittyneitä huoltoriitoja. Tämä lisää lasten hyvinvointia ja vähentää sekä inhimillistä kärsimystä että yhteiskunnallisia kustannuksia.

Yhteenveto

Lasten oikeudet ry pitää tärkeänä, että elatuslainsäädäntöä uudistetaan lapsen edun näkökulmasta ja yhteiskunnallista kehitystä seuraten. Vanhempien tasa-arvoinen asema, vuoroasumisen yleistyminen ja etuuksien oikeudenmukainen jakautuminen tulee ottaa huomioon lainsäädännössä selkeästi ja sitovasti. Näillä toimilla turvataan lapsen oikeus molempiin vanhempiin ja riittävään elatukseen myös eron jälkeen sekä tuetaan lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Jaana Alanko

Puheenjohtaja

Lasten oikeudet ry

Alanko Jaana
Lasten oikeudet ry